

SINDIKALNO UDRUŽIVANJE – POVIJEST I CILJEVI: Od najamnih radnika do digitalnih nomada

Objavio **Ivica Buljan** - 3. kolovoza 2023.

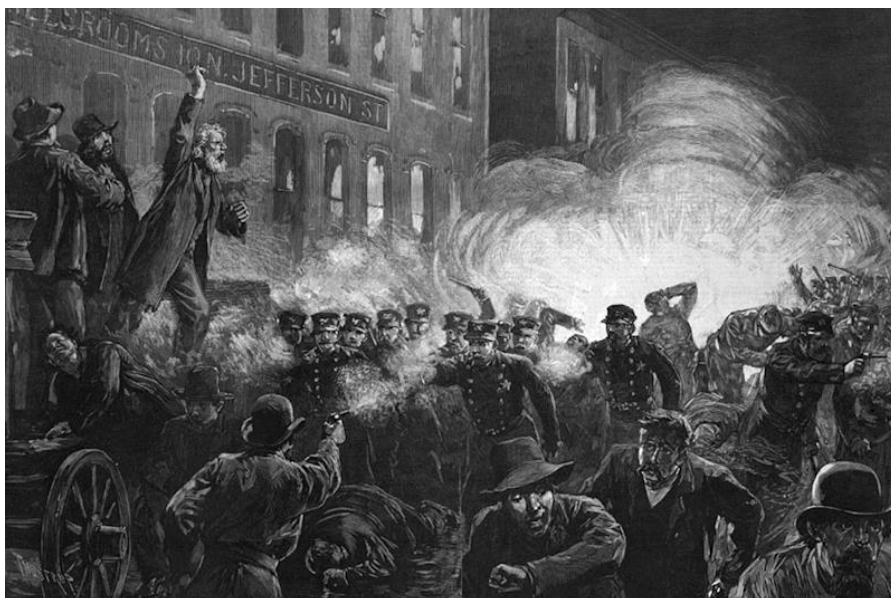

Foto: Wikipedija

Piše: **Ivica Buljan**

“Engleska i Amerika bit će zemlje proleterske”! Ova uzrečice provlači se stoljećima, ali i nadalje najsnažniji bedem i sinonim za kapitalizam su upravo te dvije zemlje.

No na drugoj strani SAD i Velika Britanija kao zemlje u kojima se kapitalizam najbrže i najsnažnije razvijao bili su i kolijevka modernog radničkog pokreta, odnosno prvih organiziranih sindikalnih udruženja.

Sama riječ sindikat dolazi od grčke riječi syndikos, što znači zastupnik, a sindikati predstavljaju zakonsku udruhu radnika u određenoj djelatnosti, stvorenu u svrhu osiguranja poboljšanja plaća, beneficija, radnih uvjeta ili društvenog i političkog statusa kroz kolektivno pregovaranje.

U nekim se zemljama izrazom sindikat označavani su i različiti oblici poduzeća, udruge poslodavaca i drugih društvenih skupina, odnosno institucija koje zastupaju i druge interese osim radničkih.

Već krajem 18. stoljeća u vrijeme začetaka industrijskog kapitalizma započinje sindikalno udruživanje. Do tog perioda većina radnika radila je samostalno kao poljoprivrednici, obrtnici i zanatlije, ali s pojavom industrije postaju najamni radnici ovisni o vlasnicima kapitala. Istodobno to je doba bilo obilježeno liberalnim kapitalizmom u kojoj se pojavljivala velika konkurentna borba što je utjecalo na potrebu smanjenja troškova poslovanja, a napose nadnica. Zbog toga su se

Dakle, nastanak sindikata možemo pratiti još od vremena industrijske revolucije koja je Veliku Britaniju u 18. i 19. stoljeću iz agrarnog i ruralnog društva pretvorila u onu koja se temelji na industrijskoj proizvodnji u tvornicama i rudnicima. Uvjeti u industrijama bili su loši i za žene i muškarce ali i za djecu koja su bila prisiljena raditi, a radnici su bili prisiljeni raditi i po 18 sati za vrlo niske plaće.

Čvrsto organizirane i osmišljenije sindikalne organizacije pojavile su se tridesetih godina 19. stoljeća u Engleskoj, zemlji koja je prva provela industrijalizaciju i u kojoj su se razvila velika industrijska središta.

I prije samog konkretnog sindikalnog udruživanja za vrijeme industrijske revolucije u Engleskoj 1799. tamošnje vlasti donosi zakon koji zabranjuje sindikalno organiziranje i kolektivno pregovaranje. Navedeni zakon, koji je, iako mijenjan, preživio sve do 1871. značajno je usporio osnivanje sindikalnih organizacija u Ujedinjenom Kraljevstvu pa se tako za prvi britanski sindikat uzima Opće strukovno udruženje (General Union of Trades) osnovano 1818. u Manchesteru i u to vrijeme poznato pod manje spornim imenom kao Filantropsko društvo. Do osnivanja Sindikalnog kongresa ili tadašnjim rječnikom Kongresa strukovnih udruženja (Trade Union Congress), najdugovječnije svjetske sindikalne federacije koja i danas udružuje oko 50 britanskih sindikata s oko 5,5 milijuna radnika, dolazi 50 godina kasnije tj. 1868. Britanija je sindikalno udruživanje legalizirala tek 3 godine kasnije, odnosno 1871. godine.

U SAD-u organiziranjem Nacionalnog sindikata radnika (NLU) 1866. godine počinje prvo uspješno organiziranje radnika na nacionalnoj razini. Vođen jednim od prvih znamenitijih sindikalnih vođa Williamom Sylvisom, NLU je uspio formirati koaliciju lokalnih sindikata u nacionalno tijelo radnika. Klica ideje za takvu nacionalnu federaciju rada zasađena je na početku građanskog rata, ali tek 1866. godine pokrenuti su planovi za organiziranje takvog tijela. Podupirući razne manje sindikate i kvalificirane radnike, NLU je također privukao nekvalificirane radnike i poljoprivrednike. Na vrhuncu NLU je brojao nešto manje od 700 000 članova.

U Francuskoj je radničko udruživanje ilegalno do 1884., a generalna konfederacija rada je osnovana 1895. godine. Njemačka je specifična po tome što je do sindikalnog udruživanja došlo na poticaj već postojeće radničke partije, a ne obrnuto što je bio slučaj u ranije navedenim zapadnim zemljama. Radi se o Socijaldemokratskoj partiji koja je osnovana 1869., koja se održala do danas, a na čiji poticaj nastaje njemačko nacionalno sindikalno udruženje 1892. godine.

Hrvatska po sindikalnom organiziranju ne zaostaje puno za svijetom pa je u Osijeku 1867. osnovano Opće radničko obrazovno društvo koje se smatra prvim tog tipa u južnoslavenskim zemljama. Nekoliko godina kasnije u Zagrebu se osniva Sindikat grafičara i medija, izvorno zvan Hrvatsko tipografsko društvo, koji je najstariji aktivni sindikat u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe. Sindikat je počeo djelovati 1870. godine, u vrijeme kad se Hrvatska još izvlačila iz feudalizma. Za sindikalni pokret na ovim prostorima, ali i širu povijest, tad su se dogodile dvije važne stvari. Utemeljena je prva radnička interesna organizacija – sindikat, čiji je rad legaliziran odlukom nadležnog tijela državne vlasti. Tada usvojena Pravila tipografskog društva za međusobno podupiranje i naobražanje prvi su legalni formalno pravni akt radničke interesne organizacije, to je prvi statut sindikata na ovim prostorima.

Uoči I. svjetskog rata bilo je oko 15 milijuna sindikalno organiziranih radnika, a uoči II. svjetskog rata, uza sve brojnije sindikate u Aziji, Africi i Južnoj Americi, taj je broj narastao na približno 40 milijuna; u 1980-ima bilo je oko 200 milijuna sindikalno organiziranih radnika. Isprva su sindikalno organizirani bili samo dobro plaćeni i visokokvalificirani radnici, a tek potkraj XIX. st. članovima sindikata postali su i oni slabije plaćeni i manje kvalificirani.

Tijekom desetljeća razvoja sindikalnog i radničkog pokreta nezaobilazni su i neki datumi, a prije svih Prvi svibanj, koji se slavi kao Praznika rada.

Međunarodni praznik rada obilježava se kao spomen na velike radničke prosvjede održane u Chicagu dana 1. svibnja 1886. godine, kada je u sukobima s policijom poginulo više radnika. U Chicagu je prosvjedovalo oko 40.000 radnika ističući zahtjeve simbolizirane u 3 osmice: 8 sati rada, 8 sati odmora i 8 sati kulturnog obrazovanja. Policija je intervenirala oružjem i ubila šest, a ranila oko 50 radnika. Mnogo je prosvjednika uhićeno, a vođe štrajka izvedeni su pred sud. Petero ih je osuđeno na smrt, a trojica na dugogodišnju robiju.

Cijelo 19. stoljeće bilo je obilježeno bezdušnim iskorištavanjem radnika. Niske nadnice i višesatni dnevni rad, od 12, čak i 18 sati za odrasle pa i djecu, iscrpljivao je ljude koji su u svim zemljama razvijenog kapitalizma štrajkovima zahtijevali dostojnije uvjete rada i života. Štrajkaški pokreti doživjeli su najveći zamah u SAD-u.

U početku su se sindikati uglavnom bavili pitanjima plaća, radnoga vremena i uvjeta rada, a poslije se njihovi interesi proširuju te raste njihov društveni, ekonomski i politički utjecaj. S obzirom na ulogu koju imaju u društveno-političkom životu i ideološku orijentaciju, radnički se sindikati mogu podijeliti u dvije osnovne skupine: neovisne i ovisne, ili tzv. žute sindikate. Da bi se neki sindikat mogao smatrati neovisnim, članstvo u njemu mora biti dobrovoljno, mora biti neovisan u odnosu na poslodavce i državu te se mora boriti za bitna ekonomska prava i interese radnika. Za razliku od neovisnih, ovisne sindikate izravno formiraju poslodavci i država. Dio neovisnih sindikata pod snažnim je utjecajem lijevih stranaka i ideologije, a imali su, ili još uvijek imaju, socijalizam kao svoj konačni cilj. Raspadom socijalističkih sustava većina tih sindikata pod utjecajem je socijaldemokratskih stranaka, a premda se izjašnjavaju za promjenu u društvenoj strukturi i

granske, koji primaju samo radnike određene gospodarske grane; i opće ili generalne, koji obuhvaćaju sve radnike bez obzira na struku ili gospodarsku granu u kojoj su zaposleni.

Kao i druge institucije, i sindikati su se susreli s problemom birokratizacije i koncentracije moći u rukama maloga broja sindikalnih dužnosnika, što se negativno odražava na njihov rad i snagu. Rad sindikata otežava i njihovo nejedinstvo. Sindikati su utjecajan činitelj radničke participacije i industrijske demokracije, aktivan partner poslodavačkih organizacija i državnih organa, potpisnik kolektivnih ugovora i cijenjen sudionik političkog života i razvoja. U današnje vrijeme sindikati se također moraju prilagođavati i brzo mijenjati, jer klasično radništvo nestaje, a pojavljuju se novi oblici rada: rad od kuće, digitalni nomadi, skraćeno radno vrijeme... Stoga je za efikasnu sindikalnu borbu potreban drugačiji pristup i drugačije organiziranje.

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.
